

Utvärdering av barnomsorgen på Åland 2025

**OM VERKSAMHETERNAS FÖRUTSÄTTNINGAR OCH
UTVECKLIGSBEHOV**

Dnr: ÅLR 2021/8229

Datum: 13.6.2025

PB 1060, AX-22111 Mariehamn

registrator@regeringen.ax

+358 18 25 000

www.regeringen.ax

Innehållsförteckning

1 Inledning	2
2 Bakgrund	2
3 Syfte, metod och avgränsning	4
4 Enkätundersökning	4
4.1 Arbetet med stöd för utveckling och lärande	5
4.1.1 Stödformer i verksamheterna	7
4.1.2 Vilka utmaningar finns det i rutinerna för stödsystemet?	8
4.2 Mallar och planer	9
4.2.1 Arbetsplanen	10
4.2.2 Planen för stöd för utveckling och lärande (SUL)	11
4.2.3 Lärlogg	11
4.2.4 Läroplan	12
4.2.5 Plan för överföring mellan förundervisning och grundskola, samt överföringsblankett	13
4.2.6 Kartläggningmaterial för sexåringar	14
4.3 Digitala kompetens och digitala arbetssätt	14
4.4 Sammanfattning av enkäten	15
5 Verksamhetsbesök	16
5.1 Barnomsorgens styrdokument och planer	17
5.2 Övergång från förundervisning till grundskolan	20
5.3 Kartläggning sexåringar	21
5.4 Arbetet med stöd för utveckling och lärande	24
5.4.1 Stödformer	24
5.4.2 Barnhälsogrupp	25
5.4.3 Plan för stöd för utveckling och lärande (SUL)	25
5.4.4 Utmaningar i arbetet med stöd för utveckling och lärande	27
5.4.5 Språkstöd till barn med annat modersmål än svenska	28
5.5 Digital kompetens och digitala arbetssätt	29
6 Sammanfattning av verksamhetsbesöken	30
7 Analys och förbättringsområden i förhållande till styrdokument och rapportens fakta	32
Referenser	34

1 Inledning

Landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskolan på Åland trädde i kraft i januari 2021. Den nya lagen är gemensam för både barnomsorg och grundskola och i och med den flyttades barnomsorgen över från social- och miljöavdelningen till utbildnings- och kulturavdelningen. Denna reform krävde olika implementeringsåtgärder.

I och med den nya lagen togs en ny läroplan för barnomsorgen fram för att svara mot ändringarna i lagen, för att understöda en enhetlig verksamhet från barnomsorg till grundskola, men även för att svara mot de krav samhället ställer på barnomsorgens verksamhet idag. Implementeringen av läroplanen påbörjades under hösten 2021, i och med arbetet med att ta fram läroplanen och den trädde i kraft 1.8.2022.

Ålands landskapsregering beslöt att fastställa Implementeringsplan 2024–2026 (reviderad plan över implementeringsprocessen av barnomsorgens läroplan, ÅLR 2021/8229, 69 U2).

För att möta utmaningarna i både lag och läroplaner och för att förbereda ledare, lärare och personal inom barnomsorg på de planerade förändringarna krävdes en omfattande implementering. En väl genomförd implementering skapar goda förutsättningar för att de nya styrdokumenterna kan följas på ett bra sätt och återspeglas i barns utveckling och lärande.

2 Bakgrund

Ålands landskapsregering föreslog genom lagförslag nr 25/2014–2015 en samordning av den socialvård som ankommer på kommunerna, med undantag för barn- och äldreomsorgen. För att genomföra detta föreslogs en särskild landskapslag om en kommunalt samordnad socialtjänst. Syftet med reformen var att skapa en organisationsstruktur som bättre kunde främja likvärdig service, effektiv resursanvändning, samlad kompetens samt en ökad specialisering inom personalen. Därtill eftersträvades stärkt integritet, anonymitet och rättssäkerhet för klienterna. Den nya lagen, Landskapslag (2016:2) om kommunernas socialtjänst, trädde i kraft den 1 januari 2016. Genom lagen etablerades en gemensam myndighet för socialservice – Kommunernas socialtjänst – som omfattar all kommunal socialservice med undantag för barn- och äldreomsorg. Det kommunala samarbetsförbundet inledde sin verksamhet den 1 januari 2021.

Parallellt med socialvårdsreformen inledde landskapsregeringen under 2016 arbetet med att ta fram ny lagstiftning rörande barnomsorg och grundskola. I utkastet till lag föreslogs att kommunerna skulle inrätta en gemensam utbildningsförvaltning för barnomsorg, grundskola samt grundskoleutbildning för elever som passerat läropliktåldern. Reformens primära syfte var inte att förändra verksamhetens innehåll, utan att främja en sammanhållen administration som möjliggör

ökad samverkan mellan barnomsorg och skola – såväl pedagogiskt som organisatoriskt och praktiskt. Målsättningen var att skapa förutsättningar för en likvärdig utbildningsverksamhet i hela landskapet.

Utvecklingen på Åland kan också ses i ljuset av förändringar i riket. År 2015 inleddes en administrativ överföring av småbarnspedagogiken – rikets motsvarighet till den åländska barnomsorgen – från social- och hälsovårdsministeriets till kultur- och utbildningsministeriets förvaltningsområde. Överföringsprocessen slutfördes 2018, och innebar att småbarnspedagogiken i riket formellt blev en del av utbildningssektorn. Den åländska reformen kan därmed ses som ett steg i samma riktning.

Landskapsregeringen föreslog i lagförslag nr 28/2018–2019 att lagtinget skulle anta en ny landskapslag om barnomsorg och grundskola. I och med antagandet upphävdes tidigare lagar på området. Den nya lagen, som syftade till att reformera och integrera regleringen av barnomsorg och grundskola, antogs av Ålands lagting den 17 december 2020.

Lagen innebär att barnomsorg, grundskola och grundskoleutbildning för andra än läropliktiga förvaltas gemensamt inom kommunen. Den administrativa samordningen syftar till att främja samsyn bland pedagogisk personal samt att underlätta samarbete mellan verksamhetsformerna.

Med anledning av lagreformen togs en ny läroplan för barnomsorgen fram. Arbetet med att utarbeta denna påbörjades under hösten 2021 och resulterade i att den nya läroplanen trädde i kraft den 1 augusti 2022. Läroplanen utvecklades i syfte att svara mot lagens krav, främja en sammanhållen utbildningsväg från barnomsorg till grundskola samt möta de förväntningar och behov som dagens samhälle ställer på barnomsorgens verksamhet.

Den tidigare läroplanen från 2013 – *Grunderna för förundervisningen för barnomsorgen i landskapet Åland* – omfattade enbart förundervisningen. Den nya läroplanen täcker samtliga verksamhetsformer inom barnomsorgen och är mer omfattande till både innehåll och struktur. Fokus ligger bland annat på inkluderande arbetssätt, digital kompetens, barns delaktighet och inflytande, mångsidiga metoder samt barns välbefinnande. Läroplanen innehåller även specificerade verksamhetsmål för både de yngsta barnen och dem som deltar i förundervisning, utifrån fem definierade lärområden.

I samband med framtagandet av den nya läroplanen utvecklades ett nytt dokumentationsverktyg: *Lärloggen för barnets utveckling och lärprocesser* (2021/7287 U2 168). Lärloggen utgår från de fem lärområden som beskrivs i läroplanen och används från det att barnet inleder sin tid i barnomsorgen. Verktöget möjliggör kontinuerlig och systematisk dokumentation av barnets utveckling i relation till verksamhetsmålen.

Under implementeringsperioden har landskapsregeringen publicerat flera kompletterande anvisningar. Bland dessa återfinns exempelvis *Anvisning för uppgörandet av arbetsplan i barnomsorgen på Åland* (ÅLR 2023/3526), som utgör ett stöd för enheterna i konkretiseringen av

läroplanens mål och arbetssätt. Därtill har landskapsregeringen gett ut *Anvisningar för planen för övergång mellan barnomsorg (inklusive fritidshem) och grundskola* samt en tillhörande överföringsblankett (ÅLR 2023/2578). Dessa dokument syftar till att stödja en strukturerad och välfungerande övergång till grundskola eller träningsundervisning, där ansvarsfördelning och rutiner tydliggörs.

Sammanfattningsvis har utvecklingen av lagstiftning och styrdokument inom barnomsorgsområdet på Åland präglats av en strävan efter ökad likvärdighet, tydligare struktur och stärkt pedagogisk samverkan mellan barnomsorg och grundskola. Genom införandet av en gemensam landskapslag, en reviderad läroplan och kompletterande styrdokument har grunden lagts för en mer sammanhållen och målstyrd verksamhet. Denna bakgrund utgör den kontext inom vilken implementeringen av den nya läroplanen för barnomsorgen ska förstås och analyseras, vilket denna rapport syftar till att belysa.

3 Syfte, metod och avgränsning

Syftet med denna rapport är att utvärdera den implementeringsplan som tagits fram i samband med den nya lagen om barnomsorg och grundskola, LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) och läroplanen för barnomsorgen, Läroplan för barnomsorg och grundskola (2022).

Implementeringsplanen reviderades hösten 2024. Syftet är också att revidera planerade implementeringsåtgärder utgående från resultaten i rapporten. Implementeringsplanen innehåller en beskrivning av hur utvärderingen ska genomföras. Därför har verksamhetsbesök vid kommunernas daghem samt intervjuer och observationer i anslutning till dem haft en central roll i utvärderingsarbetet. Syftet med verksamhetsbesöken har varit att följa upp genomförda förändringar, bedöma insatsernas effekter, samt identifiera fortsatt behov av stöd.

Metoden för utvärderingsarbetet i den här rapporten har främst varit deskriptiv, även kvantitativa och kvalitativa data har samlats in genom verksamhetsbesök till ett daghem i varje kommun och genom kompletterande enkät som riktats till samtliga daghem på Åland. Under verksamhetsbesöken har både daghemspersonal och föreståndare intervjuats.

Ett delsyfte har varit att samla in kunskap om hur lagstiftningsförändringar och tillhörande anvisningar har implementerats i praktiken, samt att undersöka huruvida ytterligare förtydliganden, justeringar eller revideringar av styrdokument behövs från landskapsregeringens sida. Utvärderingen har fokuserat på fyra centrala områden: arbetet med stöd för utveckling och lärande, användningen av planer och mallar i verksamheterna, kartläggning av sexåringar samt digital kompetens och digitala arbetssätt.

4 Enkätundersökning

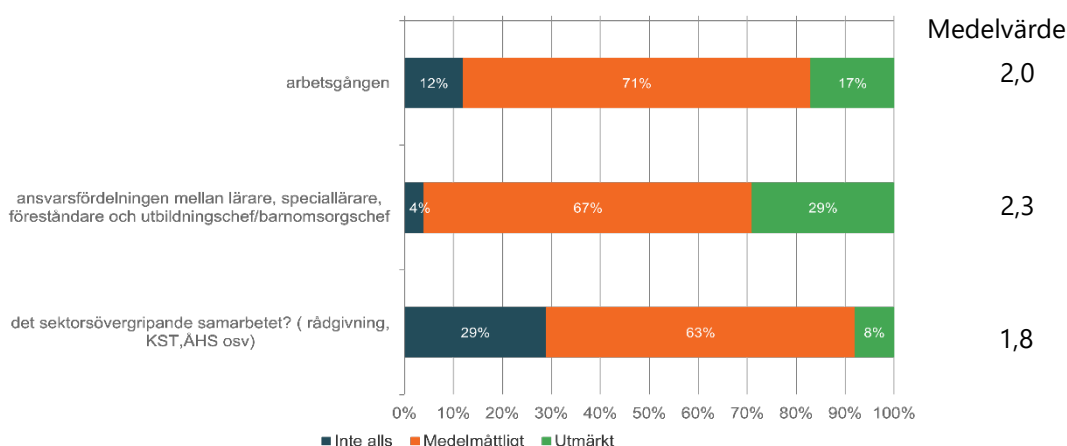
I landskapsregeringens brev 66U2, meddelades att utbildningsbyrån har för avsikt att genomföra en utvärdering, vars syfte är att samla in verksamheternas synpunkter på de förändringar som genomförts under åren och som utvecklingsprojekt inom utbildningssektorn. Enkäten besvarades av daghemsföreståndaren, som inhämtade personalens synpunkter och sammanställde svaren, så att de reflekterar en sammantagen bild av åsikterna på daghemmet. För att ge en samlad bild av resultaten och för att undvika att peka ut specifika enheter eller individer, redovisas svaren som en helhet.

Daghem	Antal barn	Antal barn i behov av spec.barnomsorg	Varav barn i behov av specialped.stöd	Varav barn i mångproff. stöd
1	66	5	5	3
2	61	7	5	2
3	28	2	2	1
4	27	7	5	2
5	46	9	9	8
6	26	1	2	-
7	16	7	7	5
8	23	4	2	2
9	38	2	10	1
10	37	1	1	1
11	56	-	-	2
12	31	11	7	4
13	99	17	15	10
14	28	5	5	2
15	29	2	1	0
16	-	-	-	0
17	75	15	10	8
18	28	Kan ej uppge	Kan ej uppge	Kan ej uppge
19	75	12	12	6
20	20	4	-	-
21	54	3	3	3
22	37	2	2	1

Figur 1 Daghemsuppgifter: antal daghem som besvarat enkäten, samt uppgifter om antal barn i verksamheten.

4.1 Arbetet med stöd för utveckling och lärande

Följande diagram/tabeller visar hur väl verksamheterna anser att arbetet med stöd för utveckling och lärande fungerar.

Nedan följer en sammanställning av de skriftliga synpunkter som lämnats in inom området "Arbete med stöd för utveckling och lärande. De frågor som ställdes var:

- Vem initierar behov av stöd?
- Hur fungerar arbetet inom barnhälsogruppen?
- Hur ser rutinerna för beslutsfattande och delgivning av beslut ut?

Initiativ och ansvar: Behovet av stöd initieras oftast av personalen, vårdnadshavare eller speciallärare. Det finns en del oklarheter kring vem som tar ansvar för ärenden, men det är oftast lärarna som lyfter dem.

Rutiner och beslutsfattande: Det finns rutiner för beslutsfattande och delgivning, men dessa upplevs som otydliga och varierar från fall till fall. Beslut gällande specialbarnomsorg fattas i de flesta verksamheterna av föreståndaren. I en del verksamheter fattas dessa beslut av specialläraren. Några verksamheter nämner att det finns en tydlig plan i distriktet för hur arbetsgången för beslut om specialbarnomsorg ska göras.

Många enheter håller månadsvisa barnhälsogrupper (BHG-möten), där föreståndare, lärare och ibland speciallärare deltar. Regelbundna BHG-möten upplevs som positiva men är svåra att få till i praktiken. Många nämner att det saknas speciallärare och att det påverkar rutinerna negativt. Det rapporteras att det ibland är svårt att få till möten mellan personal och vårdnadshavare.

Tillgång till speciallärare: Det rapporteras en brist på kontinuerligt stöd från speciallärare, vilket gör att vissa barn inte får det stöd de behöver. Det har framkommit att speciallärare arbetar begränsat i de olika verksamheterna och att det finns en önskan om mer speciallärares resurser.

Upplevda utmaningar: Många uttrycker att det finns en ökad belastning och att barn i behov av stöd ökar, vilket gör att nuvarande resurser inte räcker till. Det finns även frustration över långa väntetider för externa insatser som BUP och talterapi.

4.1.1 Stödformer i verksamheterna

(Antal svar 23)

Nedan följer en redovisning av svaren på de frågor som ställdes gällande vilka typer av insatser som görs och inom vilken stödform de faller. De frågor som användes i enkäten för att synliggöra detta var:

Vilka typer av insatser faller inom ramen för det:

- Allmänpedagogiska stödet på ert daghem?
- Specialbarnomsorgen, specialpedagogiskt stöd på ert daghem?
- Specialbarnomsorgen, mångprofessionellt stöd på ert daghem?

Allmänpedagogiskt stöd

- Anpassningar i verksamhet, miljö mm
- Handledning och observationer
- Material och metoder
- Individuell anpassad träning och arbete i mindre grupper
- Bildstöd, tecken som stöd, språkstöd
- Kartläggningar
- Dokumentation av barnens utveckling och behov
- Inkludering av vårdnadshavare i processer och uppföljningar
- Nätverksmöte och deltagande i BHG (barnhälsogrupp)
- Samarbete med speciallärare och andra professionella aktörer, exempelvis logoped och psykolog

Specialpedagogiskt stöd

- Individuell regelbunden träning med speciallärare
- Specialpedagogiskt stöd av speciallärare i liten grupp
- Språkstöd av lärare/speciallärare
- Handledning av personal av speciallärare
- Dokumentation och uppföljning av barnets plan för stöd för utveckling och lärande (SUL), vilket är speciallärarens ansvarsområde.
- Tillgång till assistent

Värt att notera är att flera verksamheter poängterar att de har svårt att uttala sig om detta då de delvis eller helt saknar tillgång till speciallärare.

Mångprofessionellt stöd

- Talterapi
- Ergoterapi
- Fysioterapi
- Kurator
- Skolpsykolog
- BUP
- Dietister
- Medicinsk sjukvård
- KST

4.1.2 Vilka utmaningar finns det i rutinerna för stödsystemet?

(Antal svar: 17)

Nedan följer en redovisning av svaren på frågan om vilka utmaningar personalen i verksamheterna upplever gällande rutiner för stödsystemet.

Tidsbrist och resursbrist: Många respondenter nämner brist på tid för möten och att få tid till samtal mellan vårdnadshavare, speciallärare och inom arbetslaget. Det finns en upplevelse av att det tar lång tid innan stödinsatser kan sättas in, vilket skapar oro hos vårdnadshavare och frustration hos personalen.

Brist på speciallärare och sakkunnig hjälp: Avsaknaden av speciallärare har lett till att arbetet med specialpedagogik blivit lidande. Respondenter påpekar att det har uppstått luckor i stödsystemet på grund av detta. Det nämns t ex att inga individuella planer skrivs, trots att det finns barn i behov av specialpedagogiskt stöd, detta då det inte finns tillgång till speciallärare i verksamheten.

Svårigheter med samarbete och kommunikation: Många uttrycker att det finns en bristande länk och samarbete mellan olika aktörer, som barnrådgivningen vid ÅHS och KST, vilket påverkar barnens behov av stöd negativt. Det finns även en känsla av att arbetet sker parallellt snarare än i samarbete, vilket kan leda till ineffektivitet. Det saknas återkoppling från barnrådgivning/KST. Det rapporteras även om långa väntetider för utredningar och insatser, särskilt för psykologisk hjälp och språklig problematik, vilket försvårar för personalen att ge barnen adekvat stöd i tid.

Otydlighet i rutiner och ansvar: En del respondenter nämner att det råder oklarhet kring vem som gör vad inom stödsystemet, vilket kan skapa förvirring och ineffektivitet i arbetet. Det efterfrågas tydligare arbetsgång och gemensamma rutiner inom verksamheterna för att skapa likvärdighet.

4.1.3 Finns det några behov av stöd för förtydligande anvisningar för stöd för utveckling och lärande?

(Antal svar: 17)

Det finns ett uttryckt behov av tydligare mallar och strukturer för stöd och utveckling i lärande. Flera respondenter anser att det är bra att ha mallar, särskilt när ny personal ska fylla i dem. Det påpekas att tydligare instruktioner skulle underlätta ifyllnad av dokumenten, särskilt när det handlar om att beskriva behovet av stöd, såsom vid oroväckande beteende och koncentrationssvårigheter. Det finns också önskemål om ett stödmaterial med konkreta tips för personalen, samt behov av att klargöra hur SUL ska följa med till skolan med godkännande från vårdnadshavarna. Respondenterna efterfrågar ett mer enhetligt och strukturerat tillvägagångssätt för att hantera stödbehov.

Sammantaget indikerar svaren att det finns ett visst behov av förtydligande anvisningar och stödmaterial, särskilt för att hjälpa både personal och vårdnadshavare att förstå och använda systemen effektivt.

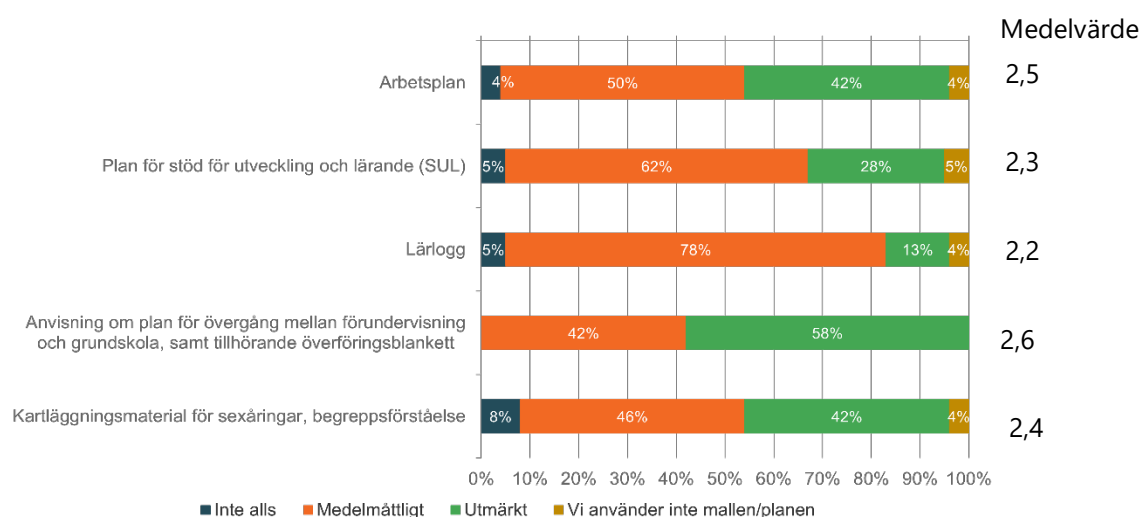
Vilket behov av fortbildning ser ni att finns gällande stöd för utveckling och lärande?

(Antal svar: 18)

Svaren pekar på ett tydligt behov av fortbildning inom flera områden. Det som särskilt lyfts fram är ökat kunskapsbehov inom språkstörningar, NPF, tecken som stöd, hantering av oroväckande beteenden hos barnen på ett tryggt och empatiskt sätt, ifyllande av lärloggarna. Respondenterna lyfter även här fram bristen på speciallärare, att det behövs utbildning inom det specialpedagogiska fältet. Ytterligare en viktig aspekt som lyfts fram är att den fortbildning som erbjuds ska vara tillgänglig för fler inom de olika arbetslagen som finns ute i verksamheterna.

4.2 Mallar och planer

Nedan presenteras hur väl personalen i verksamheterna anser att mallar och planer fyller sitt syfte.

4.2.1 Arbetsplanen

(antal svar: 23)

Här presenteras de skriftliga svar respondenterna lämnat i enkäten gällande arbetsplanen. Svaren har kategoriserats och sammanfattats utifrån de frågeställningar som användes i undersökningen.

Finns det behov av revidering, i så fall vilka?

- Ja, det behövs revideringar: Många svarande nämner att arbetsplanen behöver kortas ner, bli mer konkret och enklare att förstå, både för personal och vårdnadshavare. Det framkommer även att textutdragen ur läroplanen ofta är överflödiga.
- Nej, inget behov av revidering just nu: Vissa anser att arbetsplanen fungerar bra som den är, men det finns önskemål om att göra den mer lättläst och anpassad för vårdnadshavare med andra modersmål.

Hur arbetar ni med att ta fram planen, dels med att använda den som stöd i ert arbete?

- Gemensam diskussion och samarbete: många nämner att de arbetar gemensamt, ofta under planeringsdagar, för att ta fram och revidera planen. Personalen involveras och det sker diskussioner kring rubriker och innehåll.
- Användning som stöd: Arbetsplanen används som ett riktgivande dokument för verksamheten och följs upp regelbundet. Det framkommer att planen ligger till grund för budgetering och verksamhetsmål.

Hur informeras vårdnadshavare om innehållet i arbetsplanen?

- Genom möten och samtal: Många svarande nämner att information om arbetsplanen ges på vårdnadshavarmöten och utvecklingssamtal. Vårdnadshavare får även information i månadsbrev och via kommunens hemsida.

- Tillgång till dokument: Vårdnadshavare kan ta del av arbetsplanen i pappersform, på kommunens hemsida eller under informationsmöten.

4.2.2 Planen för stöd för utveckling och lärande (SUL)

(antal svar: 23)

Här presenteras de skriftliga svar respondenterna lämnat i enkäten gällande planen för stöd för utveckling och lärande (SUL). Svaren har kategoriserats och sammanfattats utifrån de frågeställningar som användes i undersökningen.

Hur sparas en SUL?

- De sparas digitalt (Wilma, Teams, kommunens FRIGG) och i pappersform
- De kan sparas i barnets personliga mapp, i ett låst skåp.
- Specialläraren ansvarar för hanteringen av SUL
- Vissa respondenter nämner att SUL:ar delas digitalt mellan speciallärare och daghemsföreståndare

Hur informeras vårdnadshavare om innehållet i SUL:en?

- Vårdnadshavare informeras muntligt (nätverksmöte/utvecklingssamtal) och skriftligt om innehållet i SUL
- Vårdnadshavare erhåller ett exemplar av SUL:en i pappersformat eller i digitalt format.

Hur följs insatserna i SUL:en upp och av vem?

- Insatserna följs upp av speciallärare i samarbete med lärarna, ofta sker detta i samband med BHG möten och/eller nätverksmöten.
- Några respondenter säger att uppföljningen av insatser sker minst en gång per termin. I en verksamhet sker denna uppföljning minst en gång per månad.

4.2.3 Lärlogg

(Antal svar: 22)

Här presenteras de skriftliga svar respondenterna lämnat i enkäten gällande Lärloggen. Svaren har kategoriserats och sammanfattats utifrån de frågeställningar som användes i undersökningen.

Finns det behov av revidering, i så fall vilka?

- Behov av konkretisering: Många svarade att lärloggen skulle behöva bli mer konkret och tydlig. Med förslag på att göra den enklare att använda och att minska antalet rubriker, som kan leda till upprepning. Det framkommer även att loggen fylls i olika i olika verksamheter, vilket försvårar likvärdigheten i dokumentet.

- Tidskrävande: Flera nämner att lärloggen är tidskrävande och svår att fylla i, vilket skapar utmaningar i dokumentationen av barnets utveckling. Den "stjäl" tid från barngrupperna och annat planeringsarbete.
- Anpassning för yngre barn: Det finns en önskan om att lärloggen ska anpassas bättre för yngre barn, då den nuvarande versionen upplevs som för komplex.
- Skillnader i ansvar: Otydlighet kring vem som äger lärloggen och hur den ska hanteras.

Hur arbetar ni med barnets lärlogg och vem involveras i arbetet?

- Involvering av hela personalen: Lärarna har huvudansvaret för att fylla i lärloggen, men barnskötare och assistenter involveras också i processen genom diskussioner om barnens utveckling.
- Regelbunden uppföljning: Lärloggen går igenom vid utvecklingssamtal och diskuteras kontinuerligt inom arbetslaget.
- Barns synpunkter: Intervjuer med barnen görs för att fånga deras tankar och åsikter och inkludera dem i lärloggen.
- Behov av tid: Det påpekas att det behövs mer tid för personalen att sitta tillsammans och diskutera lärloggens innehåll, för att förbättra dokumentationen.

Hur informeras vårdnadshavare om innehållet i lärloggen?

- Utvecklingssamtal: Vårdnadshavare informeras om lärloggen under utvecklingssamtal, där de också ges möjlighet att lämna sina synpunkter.
- Tillgång till lärloggen: Vårdnadshavare får ta del av loggen när de önskar.
- Dokumentation: Det finns önskemål om att förtydliga hur lärloggen ska sparas och presenteras för vårdnadshavare.

4.2.4 Läroplan

(antal svar: 23)

Nedan sammanfattas de synpunkter som framkommit i enkäten gällande frågan "Hur använder ni läroplanen i det dagliga arbetet"?

Planering och verksamhetens grund:

- Läroplanen är grunden för hela verksamheten och används för planering av innehåll och lärstunder. Den synliggörs i verksamheternas arbetsplaner och i pedagogisk dokumentation.

Tematiskt arbete:

- Vid arbete med specifika teman försöker personalen integrera olika delar av läroplanen i planeringen. Det är en bas för aktiviteter och teman i verksamheten.

Reflektion och kollegialt lärande:

- Läroplanen diskuteras ofta på planeringsdagar och personalmöten. Detta främjar ett kollegialt lärande där personalen reflekterar över läroplanens innehåll och hur den tillämpas i praktiken.

Dokumentation och kommunikation med vårdnadshavare:

- Personal kopplar läroplanscitat i dokumentation och informationsbrev till vårdnadshavare för att konkretisera verksamhetens mål.

Utveckling av barnens lärmiljö:

- Den används för att reflektera över och utveckla lärmiljön, där personalen strävar efter att uppfylla läroplanens krav och mål genom olika verksamhetsdokumentationer.

4.2.5 Plan för överföring mellan förundervisning och grundskola, samt överföringsblankett

(Antal svar: 23)

Här presenteras de skriftliga svar respondenterna lämnat i enkäten gällande överföring och överföringsblanketten. Svaren har kategoriserats och sammanfattats utifrån de frågeställningar som användes i undersökningen.

Finns det behov av revidering, i så fall vilka?

- Ja, en ruta för att fylla i barnets hälsa: Det föreslås att en sektion för barnets hälsa bör inkluderas.
- Barnets positiva egenskaper: Det efterfrågas mer utrymme för att beskriva barnets styrkor och intressen.
- Behov av mer plats på överföringsblanketten: Förslag om större rutor för att skriva mer information.
- Ingen revidering behövs: Flera respondenter anser att blanketten fungerar bra som den är

Hur väl fyller överföringsblanketten sitt syfte, finns det behov av revidering, i så fall vilka?

- Fyller sitt syfte bra: Många svarar att den fyller sitt syfte väl om den är ordentligt ifylld.
- Behöver kommuniceras muntligt: Det påpekas att det är viktigt att komplettera blanketten med muntliga överföringsmöten.

Hur informeras vårdnadshavare om innehållet i planen?

- Vid utvecklingssamtal: Vårdnadshavare får information om överföringsblanketten vid utvecklingssamtal. De får då också godkänna blanketten innan den lämnas till skolan.

4.2.6 Kartläggningsmaterial för sexåringar

(Antal svar: 23)

Nedan sammanfattas de synpunkter som framkommit i enkäten gällande frågorna som rör kartläggningsmaterialet och kartläggning av sexåringar.

Finns det behov av att kartlägga barn inför och under förundervisningsåret?

- Flera respondenter bekräftar att det finns ett behov av att kartlägga barnen. De nämner att kartläggningarna hjälper till att identifiera behov av resurser och skräddarsy undervisningen utifrån den specifika barngruppen.
- Respondenterna nämner användning av Begreppsförståelse, Bornholmstest, Hitta Språket, KTI och Lukimat för att kartlägga språklig och matematisk förståelse.

Förslag på hur kartläggningen görs mest ändamålsenligt?

- Individuell kartläggning: Många föreslår att kartläggningen bör göras enskilt för att bättre kunna fokusera på varje barns specifika behov. Det lyfts även fram att för de barn som utvecklats mycket inom ett område, inte har någon nytta av testen, då de är för enkla. De ger då inte en faktisk bild av det enskilda barnets kunskaper.
- Använda specifika verktyg: några respondenter uppger att det vore bra om alla kommuner skulle använda samma material för kartläggningen.
- Tidig kartläggning: Svaranden menar att det är bra att kartläggningen görs tidigt, för att kunna förbereda barnen på bästa möjliga sätt inför skolan.
- Reflektera och utvärdera. Det anses viktigt att utvärdera kartläggningsmaterialet i verksamheterna för att säkerställa att det är effektivt och relevant för barnens behov. En önskan om utökat samarbete med skolan för att lärarna i förundervisningen ska kunna arbeta skolförberedande på rätt sätt. Det är viktigt att materialet som används är evidensbaserat.

4.3 Digital kompetens och digitala arbetssätt

(Antal svar: 23)

Här presenteras de skriftliga svar respondenterna lämnat i enkäten gällande digital kompetens och digitala arbetssätt. Svaren har kategoriserats och sammanfattats utifrån de frågeställningar som användes i undersökningen.

Vad innebär digital kompetens för er i verksamheten?

- Att lära barn grunderna, vad som är rätt och fel, nyttan och lärandet i användningen.
- Att barnen ska kunna använda utrustning på ett varsamt sätt och som ett komplement i lärandesituationer.

- Att inte bara vara konsumenter av digitala verktyg utan också förstå källkritik och vad som presenteras i medier.
- Målet är att barnen ska lära sig använda olika digitala verktyg, pedagogiska appar, leta information, samt uttrycka sig kreativt med hjälp av den digitala tekniken.

På vilka digitala arbetssätt arbetar ni er verksamhet?

- Användning av Ipads, projektorer och olika digitala verktyg (t.ex. Blubot, QR koder, AI, Quever, Easy scoop).
- Dokumentation, söka information, sagor (Polyglutt), musik och filmstunder.
- Barnen får jobba med teman digitalt för att förstärka sina kunskaper.
- Användning av appar för språkstöd, matematikspel och analog programmering.

Hur ser ni på era möjligheter att arbeta utifrån skrivningarna i läroplanen?

- Rätt goda möjligheter, men personalen behöver skapa fler digitala lärtillfällen än idag och det behövs stöd och hjälp för personalen.
- Många uttrycker att det saknas fungerande utrustning och att det behöver finnas en ansvarig för den tekniska biten.
- Det upplevs som viktigt att digitala hjälpmedel används på ett meningsfullt sätt och inte bara som tidsfördriv.
- Det finns en önskan om tydligare riktlinjer och gemensamma samtal kring digital kompetens för att skapa en gemensam förståelse.
- Det finns en medvetenhet om att digitala verktyg ska integreras i verksamheten som en naturlig del av lärandet.

4.4 Sammanfattning av enkäten

Rapporten visar på ett engagerat men också utmanande arbete med stöd för barns utveckling och lärande i verksamheterna. Det råder generellt en vilja att arbeta strukturerat och barncentrerat, men det finns flera hinder som påverkar kvalitet och likvärdighet i stöd.

Arbetet med stöd för utveckling och lärande präglas av ett stort engagemang från personalen, som ofta själv initierar stödbehov, tillsammans med vårdnadshavare och speciallärare. Trots att det finns rutiner för beslutsfattande är dessa ofta otydliga och upplevs variera mellan verksamheter. En positiv aspekt är de regelbundna mötena i barnhälsogrupper (BHG), men även dessa är svåra att få till i praktiken på grund av tids- och resursbrist i somliga verksamheter.

Tillgången till speciallärare är en genomgående utmaning. Många verksamheter upplever att bristen påverkar möjligheten att ge barn tillräckligt och rätt stöd. Det saknas kontinuitet och detta leder till att exempelvis SUL (planer för stöd för utveckling och lärande) inte alltid kan upprättas. De insatser som ges är breda och omfattar allt från allmänpedagogiskt stöd (anpassningar, bildstöd,

nätverksmöten) till specialpedagogiska insatser (individuellt träning, språkstöd, handledning) och mångprofessionella insatser så som terapier och möten med skolpsykolog. Dock är det många som uttrycker svårigheter i att få till samarbete mellan professioner och de långa väntetiderna för att få tillgång till specialiserade tjänster, vilket påverkar barnens möjligheter att få adekvat hjälp.

Utmaningar i stödsystemet är främst tidsbrist, brist på specialpedagogisk personal och svårighet i kommunikationen mellan externa aktörer (t ex KST och barnrådgivningen). Det är otydligt vem som ansvarar för vad, vilket påverkar barnens stöd negativt. En respondent nämner t ex att "inga individuella planer skrivs trots tydligt behov, eftersom det inte finns någon speciallärare tillgänglig". Många efterfrågar även fortbildning, exempelvis inom språkstörningar, neuropsykiatriska funktionsvariationer, tecken som stöd och hur lärloggar ska användas.

Det finns ett behov av förtydligande anvisningar och mallar, särskilt för ny personal. De flesta mallar upplevs som hjälpsamma, men ibland svåra att använda då instruktioner är oklara. Mallarna som används (lärlogg och arbetsplan) anses ofta vara för omfattande och behöver förenklas, konkretiseras och anpassas efter målgruppen – både personal och vårdnadshavare. Det finns skillnader i hur de används och hur informationen dokumenteras, vilket skapar en brist på likvärdighet. Läroplanen är en tydlig grund för verksamheterna och används i planering, reflektion och dokumentation. Personalen integrerar den tematiskt och arbetar för att synliggöra läroplansmålen för både barn och vårdnadshavare. Övergången till skolan fungerar generellt bra och överföringsblanketten anses vara tydlig och lätt att arbeta med. Det lyfts fram förbättringsområden i överföringsblanketten, som att inkludera information om barnets hälsa och styrkor.

Kartläggning av sexåringar ses som viktig, men borde kanske göras individuellt och anpassas bättre för att ge en rättvis bild av varje barn. Önskemål finns om gemensamma riktlinjer gällande kartläggningen för att uppnå likvärdighet över hela Åland.

Slutligen visar svaren att digital kompetens är ett växande fokusområde. Personalen arbetar med lpad, appar och digital dokumentation, men upplever begränsningar i utrustning och tydlighet kring målen. Det finns behov av kompetenshöjning och en gemensam förståelse för hur digitala verktyg kan användas på ett pedagogiskt meningsfullt sätt.

5 Verksamhetsbesök

I detta avsnitt redovisas de synpunkter som framkom under de genomförda verksamhetsbesöken i olika daghemsverksamheter. Synpunkterna har samlats in från personalen på daghemmen och presenteras utifrån de frågeställningar som användes under besöken. För att ge en samlad bild av resultaten och för att undvika att peka ut specifika enheter eller individer, redovisas svaren som en

helhet. I vissa kommuner där det endast finns ett daghem, har de framkomna synpunkterna därför generaliserats för att representera hela verksamheten utan att identifiera enskilda enheter eller personer.

5.1 Barnomsorgens styrdokument och planer

Landskapsregeringen beslutar i enlighet med 42 § 2 mom. i del II om en läroplan för barnomsorgen med mål, innehåll och riktlinjer för verksamheten. Varje gruppfamiljedaghem, daghem och fritidshem ska göra upp en arbetsplan som beskriver hur enheten ska förverkliga momenten som beskrivs i lagen.

Nedan följer verksamheternas synpunkter gällande läroplan och arbetsplan, samt hur man använder dem i den dagliga verksamheten.

Läroplan

Läroplanen används som ett centralt verktyg för verksamheten och utgör en grund för den dagliga dokumentationen samt planeringen av undervisningen. Inför varje verksamhetsår fastställs fokusområden, vilka därefter diskuteras både på personalmöten och i dialog med vårdnadshavare. Flera verksamheter upplever läroplanen som tydlig och lättillgänglig, men vissa anser att den kan upplevas som överväldigande och detaljrik, vilket kan skapa en känsla av stress i och med de höga målen som ska uppnås samtidigt. För att underlätta kommunikationen med vårdnadshavare uppskattas sammanfattande planscher och informationsmaterial som tagits fram och tydliggör läroplanens innehåll.

Trots de positiva intrycken har det även funnits utmaningar i implementeringen av den nya läroplanen, särskilt i relation till den pedagogiska dokumentationen. Det rapporteras ofta att den tillgängliga tiden inte räcker för att dokumentera alla erforderliga uppgifter och att det är svårt att inkludera alla barn i arbetet på ett tillfredsställande sätt. Vidare framkommer det att läroplanen är mer individanpassad än tidigare, vilket innebär att det kan vara svårt att tillgodose alla barns behov fullt ut i verksamheten.

Många verksamheter kopplar sin planering och de genomförda aktiviteterna direkt till läroplanen, men det finns en uttryckt önskan om ytterligare stödmaterial för att konkretisera och underlätta implementeringen av de olika delarna av läroplanen. Samtidigt betonas vikten av att hitta en balans mellan att följa läroplanen och att anpassa dess innehåll för att bättre möta de individuella behoven hos barnen.

Avslutningsvis uttrycks en önskan om att läroplanen kontinuerligt ska utvärderas och revideras för att säkerställa dess relevans och användbarhet över tid. Sammanfattningsvis utgör läroplanen ett fundamentalt verktyg i verksamheterna, men det finns flera utmaningar och behov av ytterligare stöd för att effektivt implementera och nyttja läroplanen i det dagliga arbetet.

Arbetsplan

Arbetsplanen uppfattas överlag som ett strukturerat och ändamålsenligt verktyg för att stödja planering och måluppfyllelse inom verksamheten. Dock framförs vissa synpunkter kring dess omfattning och tillgänglighet. Flera verksamheter upplever att arbetsplanen innehåller en omfattande mängd text, vilket kan försvåra läsbarheten, särskilt för vårdnadshavare med begränsade kunskaper i svenska. Det uttrycks därför ett behov av att förenkla språket, förkorta innehållet samt minska antalet rubriker, då nuvarande utformning riskerar att leda till upprepningar och otydligheter.

Vidare framkommer att den mall som används för arbetsplanen kan vara svår att hantera i praktiken. Bland annat nämns problem med textfält som flyttas eller förändras vid redigering, vilket försvårar ett smidigt arbetsflöde. Revidering av arbetsplanen sker kontinuerligt, framför allt i samband med planeringsdagar och kvällsmöten, där samtliga medarbetare ges möjlighet att delta och bidra i processen.

Vad gäller arbetsplanens implementering sker framtagandet i regel i samråd inom personalgruppen, där olika områden diskuteras och utvecklas gemensamt. Den färdiga arbetsplanen presenteras för vårdnadshavare vid särskilda mötestillfällen, och det ses som positivt att dokumentet även finns tillgängligt digitalt via kommunens hemsida. Det förekommer dock diskussioner om behovet av att i högre grad integrera arbetsplanen i den dagliga verksamheten. I dagsläget är det i huvudsak läroplanen som fungerar som det mest centrala styrdokumentet i det pedagogiska arbetet.

Lärlogg

För att kunna följa varje barns utveckling och lärande behöver det finnas dokumentation för alla barn i daghemsverksamhet inom barnomsorgen och dokumentationen behöver analyseras utifrån vilka möjligheter barnet får för att kunna utvecklas och lära. (Läroplanen för barnomsorgen på Åland, 2022)

Landskapsregeringen utkom i och med detta med anvisningar för uppgörandet av lärlogg för barnets utveckling och lärandeprocess i daghemsverksamheten (ÅLR 2022/7266). För att systematiskt följa och främja varje barns utveckling och lärande inom barnomsorgen har en ifyllnadsbar mall för lärlogg utarbetats. Lärloggen utgör en central del i arbetet med pedagogisk dokumentation och används för att kontinuerligt samla in, analysera och synliggöra barnets utvecklings- och lärandeprocesser i relation till verksamhetens mål och lärområden.

Dokumentationen ska tydligt fokusera på de möjligheter verksamheten ger barnet att utvecklas och lära, och inte på bedömning av barnet som individ. Endast relevant dokumentation kopplad till barnets lärande i förhållande till målen ska inkluderas i lärloggen; allt som dokumenteras behöver således inte sparas i loggen.

Dokumentationen initieras när barnet påbörjar sin daghemsvistelse och följer barnet under hela tiden inom barnomsorgen. Den systematiska och kontinuerliga dokumentationen möjliggör en fortlöpande analys av hur verksamheten stimulerar och utmanar varje barn. Lärloggen fungerar

också som underlag vid årliga utvecklingssamtal med vårdnadshavare, där vårdnadshavares synpunkter dokumenteras och barnet ges möjlighet att uttrycka sina egna åsikter utifrån sin ålder och mognad. Barnets synpunkter kan samlas in på förhand och ska bifogas lärloggen om de inte dokumenteras direkt i avsedd ruta.

I fritidshem och lekverksamhet finns inget krav på lärlogg, men en motsvarande dokumentationsprincip rekommenderas för att främja dialogen med vårdnadshavare kring barnets tid i verksamheten.

Under förundervisningsåret ansvarar speciallärare för kartläggning av barnets utveckling och lärande i syfte att tidigt identifiera behov av särskilt stöd eller extra utmaningar. Om behov framkommer dokumenteras detta i lärloggen och en Plan för stöd för utveckling och lärande (SUL) upprättas som bilaga.

Lärloggen och eventuella SUL omfattas av sekretess enligt lagen om barnomsorg och grundskola (2020/32, §9 del V). Vid övergång till grundskolan får endast nödvändig information som bedöms väsentlig för att säkerställa en ändamålsenlig skolstart överföras.

Genom denna systematiska och målinriktade dokumentation skapas ett underlag som stödjer både barnets individuella utveckling och verksamhetens kvalitetsarbete mot läroplanens mål.

I verksamheterna lyftes följande synpunkter fram gällande lärloggen:

Allmänna intryck av lärloggen:

- Lärloggen upplevs som mycket tidskrävande och tar tid från barngrupperna. Det finns en stor osäkerhet kring hur den ska fyllas i och vad som får och inte får skrivas.
- Den upplevs som rörig och svår att navigera. Många av de olika områdena går in i varandra, vilket gör det svårt att veta vad som ska skrivas var. Det finns också en känsla av att den är för omfattande och svår att greppa.
- Det har uttryckts att lärloggen är ett måste, snarare än ett verktyg för reflektion och dokumentation.

Innehåll och struktur:

- Många upplever att det finns mycket upprepning inom lärloggen, vilket leder till en stor mängd text och kan göra det svårt att följa barnens utveckling.
- Det har föreslagits att lärloggen skulle kunna delas upp i olika delar för olika åldrar (t ex för yngre barn och äldre barn) för att bättre passa behoven.
- Det finns en önskan om tydligare riktlinjer för vad som ska skrivas i lärloggen och hur den ska användas.

Dokumentation och användning:

- Lärloggarna används för att dokumentera barnens utveckling och följa upp vad som har gjorts. Det nämns att de fylls i inför utvecklingssamtal.

- Det finns en osäkerhet om hur lärloggarna ska förvaras och hanteras, med olika metoder i olika kommuner.
- Lärloggarna diskuteras med vårdnadshavare under utvecklingssamtal, men de är inte alltid tillgängliga för vårdnadshavare i digitalform.
- Det finns en oklarhet om vem som "äger" loggen, Är det pedagogernas arbetsverktyg, barnets eller vårdnadshavarnas dokument. Denna otydlighet påverkar hur man arbetar med loggen och vad som dokumenteras i den.

Samarbete och delaktighet:

- Det har nämnts att det är lärarna som skriver loggarna, men att barnskötarna ger sin input om barnens utveckling. Det finns en önskan att involvera barnen mer aktivt i arbetet med lärloggarna.
- Det har framkommit att det finns olika sätt att dokumentera och att detta kan leda till otydlighet i hur loggarna ser ut och vilken information som finns.

Sammanfattningsvis finns det en konsensus att lärloggen behöver förenklas och struktureras bättre för att vara ett mer effektivt verktyg för dokumentation och reflektion i verksamheten. Det framkommer tydligt att det råder osäkerhet kring vem som äger lärloggen, vilket påverkar hur den skrivs. Det nämns att det finns olika uppfattningar om loggens syfte och innehåll, vilket leder till varierande tolkningar bland personalen. En del anser att loggen ska fokusera på positiva aspekter av barnets utveckling, medan andra menar att även utmaningar och svårigheter bör dokumenteras för att ge en mer komplett bild av barnet. Detta skapar en situation där olika pedagoger kan skriva på olika sätt, vilket resulterar i bristande likvärdighet i dokumentationen. Det påpekas också att det är viktigt att tydliggöra riktlinjer för hur loggen ska användas, eftersom detta påverkar både dokumentationens kvalitet och hur väl den kan användas i kommunikation med vårdnadshavare.

5.2 Övergång från förundervisning till grundskolan

Landskapsregeringen har gett ut anvisningar (ÅLR 2023/2578) för planen för övergång mellan barnomsorg (i vilken fritidshem ingår) och grundskolan på Åland. Anvisningen grundar sig på landskapslag 2020:32 om barnomsorg och grundskola, läroplanen för grundskolan på Åland och läroplan för barnomsorg på Åland. Anvisningen riktar sig till ansvariga personer för barnomsorg och grundskolan i kommunen, samt den personal som berörs av övergången mellan barnomsorg och grundskola. Till anvisningen bifogades en bilaga, Överföringsblankett för information som ska överföras till skolan.

I verksamheterna rapporterar man om följande synpunkter gällande överföringsplan och överföringsblankett:

Överföringsplan:

Det finns en generell plan för överföring mellan förundervisning och grundskola i de flesta fall. På Norra Åland finns en gemensam plan för överföringen. I vissa fall specificeras i planen vem som är ansvarig för vad, vem som kallar till möten och hur ofta dessa ska hållas. I flera svar nämns att kommunen eller staden har sin egen överföringsplan. Det framgår också att det finns en struktur som ser till att överföringen genomförs på ett bra sätt.

Överföringsblankett:

Många av de svarande använder landskapsregeringens mall eller modell för överföring, och blanketten anses generellt vara bra och tydlig. Då blanketten användes första gången ansågs anvisningarna användbara, men nu behövs de inte längre för de som är bekanta med blanketten. För de som inte tidigare har fyllt i den är anvisningarna fortfarande viktiga för att säkerställa att informationen blir korrekt och enhetlig. Det påpekas att det vore bra om vårdnadshavare fick mer utrymme att skriva om barnets positiva sidor, då blanketten ibland saknar plats för detta. Vårdnadshavare borde också få mer stöd för att veta vad de kan skriva i sina rutor på blanketten. En del av svaren pekar på att mallen gör det enkelt att skriva ner barnets styrkor och områden som behöver utvecklas, vilket underlättar för en bra skolstart. Vårdnadshavare anses också kunna vara delaktiga i processen, vilket uppskattas.

När det gäller mallen som används för överföring, nämns att man ofta utgår från "axet" som underlag för den nya mallen. Det finns en uppfattning att den gamla mallen var mer tydlig och omfattande, där specifika områden som handdominans, kopiering, kommunikation, matematik och språk togs upp. Den nya mallen anses i stället mer inriktad på vardagskompetens och saknar detaljer som temperament, kamratrelationer, flexibilitet och empati. Ett förbättringsförslag som dyker upp flera gånger är att mallen borde inkludera möjlighet att notera om barnet är på kö för utredning eller under utredning. Det påpekas också att det borde finnas tydligare direktiv för vad som är viktigt att föra vidare till skolan, så att inget viktigt missas.

Det finns också förslag på att blanketten borde inkludera information om barnets specifika utmaningar för att säkerställa att skolstarten blir så bra som möjligt. Dessutom diskuteras att lärloggen och annan relevant information eventuellt ska överföras i sin helhet eller i valda delar, vilket i vissa fall inte har skett. I några av svaren nämns att intresset från skolan för överföringen kan upplevas som lågt, vilket innebär att överföringsprocessen kanske inte alltid får det fokus den förtjänar.

Sammanfattningsvis visar svaren på att det finns både positiva och negativa synpunkter på de nuvarande systemen för överföring. Det finns önskemål om mer tydlighet och mer stöd för vårdnadshavare, samt ett behov av att vissa aspekter, som specifika utmaningar och positiv psykologi, ska få mer plats i blanketten.

5.3 Kartläggning sexåringar

I läroplanen fastslås att under förundervisningsåret ska specialläraren i barnomsorgen i samarbete med lärarna i barnomsorg/förundervisning genomföra en kartläggning. Denna görs som ett komplement till det som redan dokumenterats i barnets lärlogg under barnets tid inom barnomsorgen. Kartläggningen tillsammans med övrig dokumentation kan sedan ligga till grund då tidpunkten för skolstarten diskuteras.

Landskapet utkom med anvisningar (ÅLR 2023/2579) gällande kartläggning av barn kopplat till förundervisningen. Anvisningarna grundar sig på landskapslagen (2020:32) om barnomsorg och grundskola, läroplanen för grundskolan på Åland och läroplanen för barnomsorgen på Åland och de förslag som tagits fram av sakkunniggruppen (ÅLR/2022/2002). I anvisningarna beskrivs hur kartläggningen kan genomföras, samt att materialet "Begreppsförståelse" ska ingå i utförandet. I anvisningarna rekommenderas även att verksamheterna använder sig av materialen Lukimat och Bornholmsmodellen i kartläggningen. Syftet med anvisningarna var att stödja kommunerna i att skapa gemensamma rutiner för kartläggning av barn inför och under förundervisningsåret, vilka harmoniserar med skrivningar och intentioner i Landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola.

Nedan redovisas verksamheternas synpunkter gällande behovet av att kartlägga barn inför och under förundervisningsåret, samt hur det skulle göras på bästa sätt. Vidare har även diskussioner förts om materialet "Begreppsförståelse" för att få fram verksamheternas åsikter om materialets användbarhet.

Materialet "Begreppsförståelse"

- Användbarhet och information: Många upplever att materialet ger användbar information, särskilt när det gäller att få en överblick över barnens begreppsförståelse. Det används främst med 5-åringar på våren innan de börjar i förundervisningen. Det verkar vara ett bra stöd i att identifiera eventuella svårigheter och planera förundervisning, men vissa känner att det inte alltid ger ny information som inte redan är känd via andra källor som lärloggar och observationer.
- Längd och komplexitet: Ett vanligt tema är att materialet upplevs som för omfattande och tidskrävande. Vissa upplever att barnen inte orkar genomföra hela kartläggningen, vilket kan leda till missvisande resultat. Dessutom upplevs vissa delar som otydliga eller svåra att tolka.
- Språk och förståelse: Materialet kan vara problematiskt för barn med annat modersmål, och vissa bilder upplevs som svåra att tolka för barnen.

Förundervisning och kartläggning

- Tidpunkt för kartläggning: Det finns en tydlig uppfattning om att kartläggningen bör göras före skolstarten, men det finns motstånd från vissa håll (t.ex. specialläraren) att göra kartläggningarna ännu tidigare än på våren innan förundervisningen startar. Det finns en konsensus om att den kartläggning som görs under förundervisningsåret är tillräcklig som den är nu. I förundervisningen används till exempel Lukimat, Bornholm, Hitta språket och KTI.
- Kartläggningens syfte: Det finns delade åsikter om kartläggningens syfte och om det verkligen tillför något nytt. Vissa anser att personalen redan känner barnen tillräckligt bra inför förundervisningen,

vilket gör att materialet inte ger mycket ny information. Andra anser att det ger en bra sammanfattning av barnens behov och kan vara ett användbart diskussionsunderlag för lärarna. Flera nämner att den kartläggning som nu görs under förundervisningsåret är tillräcklig. Man poängterar att den kartläggningen och de diskussioner som förs bland personalen ger en tydlig bild av barnens utveckling och kunskaper. Den är ett stöd i samtalen med vårdnadshavare, om man märker att det finns svårigheter inom något område.

Behov av riktlinjer och samordning

- Riktlinjer för kartläggning: Många uttrycker ett behov av gemensamma riktlinjer för hur kartläggning av 5- och 6-åringar ska genomföras. Det nämns att det skulle vara bra att ha ett enhetligt system för kartläggning och användning av material, även om det finns en oro för att för mycket styrning kan leda till stress.
- Lokalt samarbete: Det framgår att vissa regioner, som Norra Åland, redan har gemensamma kartläggningssystem (till exempel Lukimat, Bornholm, KTI), och många anser att lokalt samarbete och dialog är viktigare än att följa striktare riktlinjer.

Specifika synpunkter på material och metod

- Speciallärares roll: Speciallärarna verkar ha en central roll i genomförandet av kartläggningarna. Det finns en uppfattning att kartläggningen under förundervisningen kan vara användbar för att identifiera eventuella svårigheter som inte upptäckts tidigare.
- Motorik och matematik: Det finns ett uttryckt behov av att kartlägga även andra områden, såsom motorik och matematik, för att få en mer heltäckande bild av barnens utveckling. Vissa efterfrågar specifika material för att kartlägga matematik och motorik.

Materialet "Begreppsförståelse" upplevs av många som användbart, särskilt för att ge en överblick över barnens begreppsförståelse inför förundervisningen, och det fungerar som stöd för att identifiera svårigheter och planera undervisningen. Samtidigt påpekar flera att det sällan tillför ny information utöver vad som redan framkommer genom lärloggar och observationer. Ett återkommande problem är att materialet är för långt och komplext – det tar mycket tid, barnen orkar inte alltid hela vägen, och resultaten kan därför bli missvisande. Dessutom anses vissa delar vara otydliga och svåra att tolka. För barn med annat modersmål kan språk och bildmaterial skapa ytterligare hinder i förståelsen.

Det råder enighet om att kartläggningen bör göras innan skolstarten, men vissa, särskilt speciallärare, är tveksamma till att börja ännu tidigare än våren före förundervisningen. Generellt anses den nuvarande kartläggningen under förundervisningsåret, där verktyg som Lukimat, Bornholm, Hitta språket och KTI används, vara tillräcklig. Åsikterna om syftet med kartläggningen är delade – vissa menar att personalen redan har god kännedom om barnen, medan andra ser värde i att använda resultaten som diskussionsunderlag och som stöd i samtal med vårdnadshavare. Det finns ett behov av gemensamma riktlinjer för kartläggning av 5- och 6-åringar, men också en oro för att för mycket styrning kan skapa stress. Lokalt samarbete, som i Norra Åland, lyfts fram som

särskilt viktigt. Speciallärarna spelar en central roll i kartläggningen, och flera ser behov av att inkludera även motorik och matematik för en mer heltäckande bild av barnens utveckling.

5.4 Arbetet med stöd för utveckling och lärande

Nedan presenteras verksamheternas synpunkter gällande arbetet med stöd för utveckling och lärande.

5.4.1 Stödformer

I enlighet med landskapslag (2020:32) om barnomsorg och skola och läroplanen för barnomsorg på Åland, ska varje barn inom barnomsorgen ha rätt till stöd utifrån sitt behov för sin utveckling och lärande. Stödet ges som allmänpedagogiskt stöd, specialpedagogiskt stöd och mångprofessionellt stöd. De olika stödformerna beskrivs närmare i läroplan och landskapslag.

Här redovisas verksamheternas syn på vad som faller inom ramen för det olika stödformerna.

Allmänpedagogiskt stöd

- Det allmänpedagogiska stödet är det vardagliga som alla barn får och involverar anpassningar som är tillgängliga för alla, såsom;
 - Hjälpmedel som timetimer, hörselskydd, bildstöd, tydliggörande pedagogik, extra vuxenstöd och tecken som stöd.
 - Olika individuella lösningar som passar barnets behov, till exempel vara/arbeta i mindre grupper.
 - Dokumentation av behov, vilka skrivs i lärloggen.
 - Det uppges i flera verksamheter att delar av det som faller inom specialpedagogiskt stöd numera faller inom det allmänpedagogiska stödet och att det faller på lärarna att utföra det.
 - Dokumentation av barnens behov.

Specialpedagogiskt stöd

- Specialpedagogiskt stöd ges till barn i behov av specifika insatser och som ofta involverar specialläraren. Det kan inkludera:
 - Barnen får stöd av speciallärare (individuellt/i liten grupp). Det kan då handla om mer systematiska och kontinuerliga insatser.
 - Specialpedagogiskt stöd ges till barn som har en SUL (plan för stöd för utveckling och lärande)

Mångprofessionellt stöd

- Mångprofessionellt stöd involverar flera yrkesgrupper och externa aktörer, och kan inkludera:
 - Talterapi, ergoterapi, fysioterapi och medicinskt stöd
 - BUP
 - Skolpsykologer och kuratorer

5.4.2 Barnhälsogrupp

I läroplanen fastställs att det i varje barnomsorgsenhet ska finnas en barnhälsogrupp. Denna grupp ansvarar för utveckling, planering, genomförandet och utvärdering av barnhälsan. Utöver detta ska även gruppen ansvara för utredning av stödbehov hos barnen och hur detta stöd ska utformas för det enskilda barnet. I enlighet med läroplanen ska föreståndare, lärare och speciallärare ingå. Utöver dessa kan även andra utomstående professioner bjudas in, så som skolpsykolog, kurator, hälsovårdare eller personal från socialvården. Vid behov kan även annan personal, vårdnadshavare och sakkunniga kallas till gruppens sammanträden.

Enligt läroplanen ska barnhälsogruppen systematiskt främja och följa upp välbefinnandet i verksamheten och ansvara för att varje barn får tillgång till de tjänster som finns och för ärenden som gäller utredning av behovet av specialbarnomsorg.

Verksamheterna lyfter fram följande synpunkter kring arbetet i barnhälsogruppen.

Arbetet i Barnhälsogruppen (BHG):

- Deltagande: BHG består av föreståndare, lärare (oftast en från varje avdelning om det är en större enhet). I vissa verksamheter deltar specialläraren i varje möte. Personer med olika yrkesroller bjuds in efter behov t ex speciallärare, skolpsykolog eller kurator. Vid behov deltar även barnskötare och assistenter.
- Möten: Flertalet verksamheter försöker ha möten regelbundet, oftast en gång per månad, men detta har inte alltid lyckats på grund av tidsbrist och andra åtaganden. Det uppges även att möten sker efter behov snarare än regelbundet.
- Uppföljning och beslut: under mötena följs olika insatser upp och man diskuterar vilka barn som är i behov av stöd, samt fattar beslut om vidare insatser, såsom remittering till speciallärare eller andra stödinsatser.
- Dokumentation: I vissa verksamheter förs protokoll under mötena. Det uppges att dessa protokoll finns tillgängliga digitalt, till exempel i Teams, andra protokollför i olika häften, vilka förvaras inlåsta.

5.4.3 Plan för stöd för utveckling och lärande (SUL)

I landskapslagen (2020:32) om barnomsorg och grundskola anges det i 40 §, samt i läroplanen för barnomsorgen att för varje barn inom barnomsorgen som fått ett beslut om specialpedagogiskt eller mångprofessionellt stöd, ska en individuell plan för stöd för utveckling och lärande (SUL) uppgöras. I den ska de särskilda stödinsatserna beskrivas och sammanfattas. Planen görs upp av specialläraren i barnomsorgen i samverkan med vårdnadshavare och lärare i barnomsorg eller förundervisning. Planen ska utvärderas kontinuerligt, dock minst två gånger per år, eller då barnets behov kräver det.

De synpunkter som fördes fram från verksamheterna redovisas i punktform.

Allmänna synpunkter om SUL:

- I vissa verksamheter upplever man en otydlighet kring vem som ska skriva SUL och arbetsgången kring den. Detta blir tydligt om det inte finns tillgång till speciallärare. I en del fall upprättas inte SUL, när det inte finns speciallärare i verksamheten. Några uppger att det är lärarna som skriver den och att specialläraren får fylla i sitt sedan. Detta då det varit många byten av speciallärare, samt att personalen då upplever att specialläraren inte känner barnen.
- I allmänhet anser man att mallen fungerar väl, att den är tydlig och att det är relevanta saker som står i den.
- Det uppges att mallen fungerar bra, det är bra att man ska skriva in hur det fungerar för barnet, styrkor och vilken typ av stöd som behövs. Det är även bra att det finns plats att skriva i utvärderingen och hur länge den varar.

Arbetsgång och beslutsfattande:

- Beslut om att lyfta ett barn till SUL fattas i barnhälsogruppen, som består av föreståndare, lärare och speciallärare. Flera verksamheter uppger att det finns en tydlig rutin för beslutsfattande och delgivning av beslut.
- Innan beslut om SUL tas, uppger man att man har möten med vårdnadshavare och i samråd med dem diskuterar barnets behov av stöd.
- SUL upprättas av specialläraren, ofta i samråd med lärarna i verksamheten. Man lyfter även fram att vårdnadshavarna är viktiga i upprättandet av SUL. De ska även godkänna den.
- I några verksamheter uppger man att det finns en otydlighet kring vem som ska fatta beslut om SUL. Man funderar om det är föreståndaren eller barnomsorgsledare/barnomsorgschef som ska agera beslutsfattare.

Innehåll och utvärdering:

- SUL ska innehålla en beskrivning av barnets styrkor och behov, samt vilken typ av stöd som ges.
- Specialläraren ansvarar för att uppdatera SUL och att utvärdera åtgärderna. Man nämner att utvärderingen oftast sker tillsammans med vårdnadshavare och lärarna.

Dokumentation och tillgång:

- SUL förvaras oftast i pappersform i låst skåp och i vissa fall digitalt (Teams, Wilma). Det finns stor osäkerhet kring hur de ska förvaras och vem som ska ha tillgång till dem. I vissa verksamheter delas den mellan speciallärare, lärare och föreståndare.
- Man uppger även osäkerhet kring hur länge en SUL ska sparas/arkiveras.
- Det uppges att SUL:s innehåll ska godkännas av vårdnadshavare, vilket ibland kan skapa en extra administrativ börda och att det kan dröja innan den kan "aktiveras"

Utmaningar kopplade till SUL:

- Det är brist på tillgång av speciallärare och tillgång till resurser, vilket fördröjer processen att få SUL på plats.
- Det finns en osäkerhet kring gränserna mellan allmänpedagogiskt stöd och specialpedagogiskt stöd, vilket kan komplicera arbetet med SUL.
- Många uttrycker behov av tydligare riktlinjer för hur man ska arbeta med SUL.

Sammanfattningsvis framgår att SUL är en viktig del av stödsystemet men att det finns utmaningar och oklarheter i processen, vilket påverkar hur effektivt stödet kan ges till barnen. Det framkommer flera utmaningar och behov av förbättringar i arbetet med SUL, särskilt gällande tydlighet, tid för dokumentation och ansvarsfördelning mellan personal och speciallärare.

5.4.4 Utmaningar i arbetet med stöd för utveckling och lärande

I flera verksamheter finns en tydlig arbetsgång för hur man ska agera när barn är i behov av stöd, och färdiga planer finns framtagna för att vägleda arbetet. Trots detta uppger vissa verksamheter att det råder en osäkerhet kring vem som har mandat att fatta beslut om stödåtgärder. Många upplever dessutom att de olika stödformerna tenderar att flyta in i varandra, vilket skapar förvirring och osäkerhet kring ansvarsområdena.

En särskild utmaning som lyfts fram är svårigheten att få barn vidare till specialpedagogiskt stöd. I vissa verksamheter krävs att en speciallärare först genomför en kartläggning innan barnet kan överföras till specialpedagogiskt stöd. Dessutom nämns att det finns långa väntetider för utredningar till exempelvis talterapi och skolpsykolog. Brist på speciallärare är ytterligare en faktor som påverkar arbetet negativt, vilket ibland leder till att ordinarie lärare får ta över dessa arbetsuppgifter. Samtidigt överstiger antalet barn i behov av specialpedagogiskt stöd ofta den tillgängliga resursen.

Tidsbrist och ökade administrativa krav framhålls också som en betydande belastning. Personal beskriver att mycket av deras arbetstid går åt till dokumentation och administration, vilket minskar tiden de kan tillbringa direkt med barnen och upplevs som stressande.

Verksamheterna ser även en tydlig ökning av antalet barn i behov av stöd, särskilt vad gäller språkliga svårigheter, utmaningar i socialt samspel och koncentrationssvårigheter. Detta ställer allt högre krav på personalens kompetens och på verksamhetens resurser. Samtidigt uttrycks en oro

för att inte hinna möta alla barns behov, vilket kan innebära en risk att vissa barn "faller mellan stolarna".

5.4.5 Språkstöd till barn med annat modersmål än svenska

I landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola § 6 moment 1 nämns att "*språket inom barnomsorgen och grundskolan är svenska. Verksamheterna ska stöda barn och elever med ett annat modersmål än svenska och ge dem en god grund för sin kulturella och språkliga identitet.*"

I läroplanen för barnomsorgen på Åland betonas vikten av att stödja barn med ett annat modersmål i deras utveckling av svenska språket. Det är därför viktigt att all personal arbetar språkutvecklande och att verksamheten ser över vilket allmänpedagogiskt stöd som kan erbjudas. Det fastställs vidare att utifrån barnets behov kan det behövas specialbarnomsorg i form av specialpedagogiskt eller mångprofessionellt stöd.

I verksamheterna lyfter man fram flera viktiga aspekter kopplade till språkstöd för barn med annat modersmål. Ett återkommande tema är det ökade behovet av språkstöd. Många barn upplever språkliga svårigheter och det betonas att det är avgörande att ge stöd tidigt i barnens utveckling. Samtidigt finns ett tydligt behov av struktur och riktlinjer för hur språkstödet ska organiseras. Många verksamheter beskriver att de saknar ett utarbetat system, vilket leder till att insatserna blir oregelbundna eller i vissa fall obefintliga. Detta innebär också att stödet inte alltid blir likvärdigt mellan olika kommuner och inom samma kommun.

När det gäller tillgången till språkstöd varierar det kraftigt mellan verksamheterna. I vissa fall erbjuds språkstöd av speciallärare en gång i veckan, medan andra verksamheter kan erbjuda stöd mer regelbundet. Dock är tillgången ofta beroende av resurser och antalet tillgängliga speciallärare, vilket gör det svårt att upprätthålla en systematisk insats.

Språkstödet integreras i många fall i den dagliga verksamheten. Personalen använder exempelvis bildstöd och anpassade aktiviteter för att underlätta barnens språkutveckling. Det har dock framkommit att språkstödet ibland får stå tillbaka till förmån för andra aktiviteter och därmed inte alltid prioriteras.

En annan utmaning som lyfts är bristen på tydliga instruktioner kring dokumentation och uppföljning av språkstödet. Det är ofta oklart hur och när stödinsatser ska registreras, vilket kan leda till att barnens behov inte fångas upp på ett tillfredsställande sätt.

Avslutningsvis framkommer en önskan om ökad kompetensutveckling för personalen. Det efterfrågas mer fortbildning om hur man kan arbeta med språkstöd på ett effektivt sätt. I dagsläget varierar det vem som ansvarar för språkstödet; ibland är det speciallärare eller lärare, men det kan även vara barnskötare eller annan personal som visat intresse och bedömts som lämplig för uppgiften. I vissa kommuner finns exempel på att en person arbetar två dagar i veckan enbart med schemalagt språkstöd, men under vissa perioder har språkstödet blivit bortprioriterat. Det

förekommer också att språkstöd ges av personal utan särskild utbildning eller erfarenhet av detta arbete, vilket ytterligare förstärker behovet av kompetenshöjande insatser.

5.5 Digital kompetens och digitala arbetssätt

En av barnomsorgens uppgifter är att främja jämlikheten i utbildningen och det är därför viktigt att varje barn får tillräckliga digitala färdigheter för framtiden (Läroplanen för barnomsorgen på Åland). Digitala färdigheter förändras över tid och med barnets ålder. Digitala och analoga verktyg ska användas medvetet för att stödja barns lärande. Personalen avgör vilka verktyg som passar bäst i olika situationer. Digitalisering i barnomsorgen handlar om att ge barnen möjlighet att själva bli producenter i digitala miljöer, inte bara konsumenter.

Här redogörs för verksamheternas synpunkter kring digital kompetens och digitala arbetssätt. De presenteras utifrån de frågeställningar som diskuterades under verksamhetsbesöken.

Vad innebär digital kompetens för er i verksamheten?

- Digital kompetens uppfattas som att kunna använda olika digitala verktyg för att söka information, dokumentera, fotografera, filma (redigera filmer och bilder) och spela musik. I vissa verksamheter talar man även om olika grundläggande nivåer som personalen bör behärska. Man nämner färdigheter som att hantera mail, använda loggsystem (Tempus, Wilma), skriva dokument och söka information.
- Det betonas att digital kompetens är en färskvara som ständigt behöver uppdateras och att det är viktigt att utbilda barnen om vad som är okej att göra med digitala verktyg.
- Det uppges att personalens digitala kompetens varierar, vilket leder till osäkerhet kring hur de ska arbeta med digitalisering i verksamheten.

Vilka digitala arbetssätt har ni i er verksamhet?

- Digitala verktyg används för dokumentation, informationssökning och i planerade aktiviteter. Exempel inkluderar användning av Ipad, appar och program som Bookcreator.
- Det finns inslag av programmering och arbete med digitala verktyg i förundervisningen. Barnen erbjuds möjlighet att använda digitala verktyg för att bli producenter snarare än konsumenter.

Hur ser ni på era möjligheter att arbeta utifrån skrivningarna i läroplanen?

- Det finns goda möjligheter att arbeta utifrån skrivningarna i läroplanen, men det största hindret är den egna och uppfattade kompetensen hos personalen.
- Vissa anser att digital kompetens och digitala arbetssätt är en naturlig del av verksamheten och att de har tillgång till de verktyg som behövs. Det finns dock ett behov av mer fortbildning och stöd inom området.

Vilka utmaningar finns i verksamheten kopplat till området?

- Utmaningar inkluderar bristen på tid för att utforska och vidareutveckla digitala arbetssätt, samt motstånd från vårdnadshavare mot användning av digitala verktyg.
- Det rapporteras också att det finns en brist på moderna och fungerande digitala verktyg, att det är svårt att hitta tid för att implementera och använda digitala verktyg i verksamheten.
- Personalens varierande nivå av intresse och kunskap kring digital kompetens skapar osäkerhet och hinder för att arbeta effektivt med digitalisering.

6 Sammanfattning av verksamhetsbesöken

Verksamhetsbesöken har gett en övergripande bild av hur olika delar av den pedagogiska praktiken upplevs av personalen inom daghemsverksamheten. Det som genomsyrar svaren är ett stort engagemang men också en tydlig belastning på personalen, särskilt kopplat till dokumentation, struktur och tillgång till resurser.

Läroplanen används i stor utsträckning som grund för verksamheten och kopplas till den dagliga dokumentationen. Läroplanen upplevs överlag som tydlig, men också som omfattande och ibland stressande att leva upp till. Den ökade individanpassningen i den nya läroplanen ses som positivt men utmanande att genomföra i praktiken. Ett förbättringsområde är att utveckla praktiska verktyg för att omsätta läroplanens mål i vardagliga aktiviteter, utan att det blir för administrativt tungt.

Arbetsplanen uppfattas som ett bra planeringsverktyg, men den kritiseras för att vara för texttung och svår att ta till sig, särskilt för vårdnadshavare med annat modersmål. Mallen för arbetsplanen upplevs som tekniskt svår att arbeta i. Det finns en önskan om att korta ner textmängden och minska antalet rubriker. Arbetsplanen tas fram gemensamt och revideras kontinuerligt, vilket stärker delaktigheten.

Lärloggen beskrivs som ett viktigt men krävande verktyg. Många upplever den som rörig, för omfattande och utan tydliga riktlinjer. Det finns olika uppfattningar om syftet – vissa fokuserar på barnets styrkor, andra vill inkludera utmaningar. Vidare råder det en oklarhet om vem som "äger" loggen, är det pedagogernas arbetsverktyg, barnets eller vårdnadshavarnas dokument. Detta ser olika ut i verksamheterna, vilket påverkar hur personalen arbetar med loggen. Resultatet blir att lärloggarna varierar stort i både innehåll och kvalitet. Ett centralt förbättringsområde är att skapa tydliga riktlinjer för innehåll, struktur och ansvar, samt att förenkla formatet för att frigöra tid till arbete med barnen.

Överföringsplanen och överföringsblanketten fungerar generellt sett bra, men fler lyfter behovet av att förbättra innehållet i blanketten. Exempelvis saknas utrymme för vårdnadshavarnas perspektiv

på barnets styrkor. Det finns ett behov att revidera blanketten så att den bättre speglar barnets hela behov och stärker samarbetet mellan förundervisning och skola.

Kartläggning av sexåringar anses viktigt och man är nöjd med det material som används ute i verksamheterna. Det framhävs också att det är viktigt att ta med övrig dokumentation som görs och personalens kunskap om barnen för att ge en helhetsbild av barnet inför skolstart. Materialet "Bergeppsförståelse" är uppskattat för sin struktur men anses långt och utmanande att utföra i sin helhet, särskilt för barn med annat modersmål. Det finns ett behov av mer enhetliga riktlinjer för kartläggning och diskussioner kring dess syfte. Önskemål finns att inkludera fler utvecklingsområden, som motorik och matematik. Här är förbättringsmöjligheter att anpassa omfattningen, utveckla kompletterande material och tydliggöra användningsområdet.

När det gäller stödsystemet – allmänpedagogiskt, specialpedagogiskt och mångprofessionellt stöd- uttrycks en växande oro över otydligheter i gränsdragningar. Det upplevs som att det allmänpedagogiska stödet mer och mer fyller samma funktion som specialpedagogiskt stöd, delvis på grund av brist på speciallärare. Det finns behov av att förtydliga roller och ansvar, samt att tillföra resurser, särskilt i form av specialpedagogisk kompetens.

Barnhälsogruppen uppges fungera väl i de fall där möten hålls regelbundet och dokumentation sker strukturerat. Dock varierar detta stort mellan enheter, och tid är en bristvara. Planen för stöd för utveckling och lärande anses fungera som verktyg, men tillämpningen präglas av osäkerhet kring ansvar, särskilt där tillgång till speciallärare är begränsad. Otydlighet i beslutsfattande och rutiner skapar osäkerhet. Behov finns av att skapa en tydlig, enhetlig arbetsgång som alla känner till.

Utmaningar i arbetet med stöd handlar främst om otydlighet i ansvarsfördelning, bristande resurser och ökande stödbehov bland barn. Det råder även frustration över att mycket tid går till administration snarare än direkt arbete med barnen. Ett återkommande tema är att vissa barn riskerar att inte få det stöd de behöver – de "faller mellan stolarna". Ett förbättringsområde är att se över arbetsfördelning, frigöra pedagogisk tid och utveckla rutiner som säkrar stöd för alla barn i behov av stödet.

Språkstödet för barn med annat modersmål beskrivs som viktigt men ojämnt. Insatserna varierar mellan enheter, och ofta saknas strukturerade arbetssätt. Vem som ansvarar för stödet varierar, vilket kan påverka kvaliteten. Det saknas också tydliga riktlinjer för dokumentation och uppföljning. Här behövs en gemensam modell för språkstöd, samt kompetensutveckling för all personal.

Slutligen beskriver personalen digital kompetens och digitala arbetssätt som något som kan utvecklas och som ännu inte är fullt integrerat. Personalen har varierande färdigheter, vilket påverkar hur digitala verktyg används. I vissa verksamheter råder brist på tid och fungerande teknik

och motstånd från vårdnadshavare kan också vara ett hinder. Ett tydligt förbättringsområde är att erbjuda regelbunden fortbildning och säkerställa att verksamheterna har tillgång till fungerande digitala resurser.

7 Analys och förbättringsområden i förhållande till styrdokument och rapportens fakta

En genomgripande analys av rapportens innehåll visar på flera centrala utvecklingsområden inom barnomsorgen på Åland, vilka relaterar till kraven i Landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola, samt Läroplan för barnomsorgen (2022). För att uppnå en likvärdig och kvalitativ barnomsorg som säkerställer varje barns rätt till stöd och utveckling föreslås åtgärder inom följande områden:

- **Ökad tillgång till speciallärare**

Ett av de mest framträdande förbättringsbehoven gäller ökad tillgång till speciallärare och en förstärkt specialpedagogisk kompetens. Rapporten visar tydligt att bristen på tillgång till speciallärare påverkar verksamheternas möjligheter att identifiera barns behov, upprätta planer för stöd för utveckling och lärande (SUL), samt ge rätt insatser i rätt tid. Detta medför att ordinarie personal får axla uppgifter som kräver specialpedagogisk expertis, vilket kan öka risken att barn inte får det stöd de har rätt till enligt lagen.

Enligt landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola och Läroplanen för barnomsorgen på Åland ska varje barn i behov av stöd få detta i rätt tid och av kvalificerad personal. För att uppfylla detta behövs resurser för att rekrytera och behålla speciallärare, samt kompetensutveckling inom specialpedagogik i verksamheterna.

- **Förtydligad ansvarsfördelning**

Det framkommer flera gånger att det råder oklarheter kring vem som har ansvar för olika delar av stödsystemet, beslut om stödinsatser och dokumentation, särskilt när tillgången till speciallärare är begränsad. Detta påverkar effektiviteten i arbetet och kan hindra att barn får rätt stöd i tid.

Läroplanen föreskriver att barnhälsogruppen ska ha en tydlig roll och arbetsgång för att systematiskt främja barnens välbefinnande och stödbehov. Här behövs en gemensam, visuell arbetsgång och tydliga riktlinjer som förtydligar ansvar och processer för beslut, dokumentation och uppföljning.

- **Förbättrade och förtydligande dokumentationsverktyg, samt förenklade mallar**

Ytterligare ett förbättringsområde gäller de dokumentationsverktyg som används i verksamheterna – särskilt lärloggen. Här nämns även arbetsplanen och SUL, men att behovet av revidering av dem inte är lika omfattande. Enligt rapporten upplevs dessa som mycket omfattande, tidskrävande och ibland svår använda. Detta påverkar både kvaliteten i dokumentationen och personalens

arbetsbelastning. Läroplanen betonar vikten av systematisk dokumentation som stöd för barnets utveckling och lärande, men denna dokumentation måste också vara hanterbar. För att stärka implementeringen bör mallarna förenklas och förses med tydliga instruktioner och exempel. Lärloggen bör särskilt anpassas till yngre barn och ansvarsfördelningen kring dess hantering klargöras för att säkerställa likvärdighet i kvalitet och innehåll.

- **Förbättrar samarbete**

Ett återkommande tema i rapporten är bristen på samverkan och återkoppling mellan daghem, rådgivning, KST, barn- och ungdomspsykiatri och andra externa aktörer. Läroplanen och lagen understryker vikten av samverkan för att ge det stöd de behöver. Här kan tydligare strukturer för möten, gemensamma kommunikationskanaler och regelbunden återkoppling vara ett steg i förbättrad samverkan. Här lyfts även de långa väntetider som finns till externa stödinsatser, såsom talterapi och barn- och ungdomspsykiatri.

- **Gemensam modell för språkstöd och fortbildning i språkutvecklande arbetssätt**

I enlighet med läroplanen för barnomsorgen på Åland ska barn med annat modersmål ges möjlighet att utveckla en kommunikativ språkförmåga. Det innebär också att få möjligheter att reflektera kring hur det svenska språket är uppbyggt och strukturerat, vilket ska stöttas av ett språkutvecklande arbetssätt. När det gäller barn med annat modersmål visar rapporten att det språkutvecklande arbetet är ojämnt organiserat och att det saknas strukturerade arbetssätt och dokumentationsrutiner. Detta kan leda till bristande likvärdighet och otillräckligt stöd. Förbättringsområden är att utveckla en gemensam modell för språkstöd, inklusive tydliga riktlinjer för dokumentation och uppföljning, samt erbjuda fortbildning för personal i språkutvecklande arbetssätt.

- **Tillgång till digital utrustning och fortbildning inom IKT**

Digital kompetens är ett annat område där rapporten visar att utvecklingsbehov finns. Trots att läroplanen lyfter digital kompetens som en del av barnens framtida lärande, finns brister i både tillgång till fungerande utrustning och i personalens digitala färdigheter. För att uppnå läroplanens intentioner behöver verksamheterna få tillgång till tekniska resurser, samtidigt som personalen ges möjlighet till fortbildning och gemensamma strategier för pedagogisk användning av digitala verktyg.

- **Tillgång till organisatoriskt stöd**

Slutligen är tidsbrist ett genomgående hinder i verksamheterna, vilket påverkar personalens möjligheter till planering, reflektion och samverkan – alla centrala komponenter i det systematiska kvalitetsarbetet enligt läroplanen. Administrativa uppgifter tar upp en stor del av tiden, vilket minskar tiden för det direkta pedagogiska arbetet med barnen. Verksamheterna behöver få organisatoriskt stöd för att kunna frigöra tid för dessa uppgifter.

Sammanfattningsvis visar rapporten att det finns ett behov av både strukturella och resursmässiga insatser för att säkerställa en barnomsorg som är likvärdig, rättssäker och i linje med de intentioner som uttrycks i Landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola och Läroplanen för barnomsorg (2022). Genom satsningar på specialpedagogik, tydligare styrning, bättre samverkan, förenklade verktyg, digital kompetens och organisatoriskt stöd kan verksamheterna möta varje barns behov av utveckling och lärande.

Referenser

Landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola. *Ålands författningssamling*. Hämtat 2025 från <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/202032>

Landskapslag (2016:2) om en kommunalt samordnad socialtjänst. *Ålands författningssamling*. Hämtat 2025 från <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/20162>

Ålands Landskapsregering. Läroplan för barnomsorgen på Åland. (2022).
<https://www.laroplan.ax/barnomsorgen>

Ålands landskapsregering. Implementeringsplan 2024-202. Reviderad plan över implementeringsprocessen av barnomsorgens läroplan. (2024).